

Вх № 356 /23. V. 2019г.

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д. ист. н. Трендафил Митев
За дисертацията „**ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА НА
КРАЛСТВО ШВЕЦИЯ**“ /Приемственост и трансформация в
рамките на европейския интеграционен модел“, автор **КАТИНА
ДИМИТРОВА ЙОНЕВА**, за присъждане на научната и
образователна степен „доктор“.

Уважаеми членове на научното жури,

Поводът за днешния научен съвет е обсъждането на една, обемиста, но и много интересна дисертация, която може да се оцени, още с въстъпителните ни слова, като сериозен факт в развитието на съвременната българска историография.

Защо? Първо, защото Катина Йонева се ангажира с изследването на проблематика, която е безспорна новост за българското информационно пространство. До сега у нас липсват, системни, научни изследвания в областта на Скандинавистиката. Едно е препятствията, оказало влияние върху подобна реалност е проблемът с владеенето на редкия, /а и не лек за употреба на високо академично равнище/ – шведски език. Катина е положила много труд и с упоритост, освен немския и английския език е продобила и това рядко знание в областта на своята подготовка. В резултат тя е получила най-сериозния атестат за всеки професионалист в областта на историческата наука: способността да работи сам с първоизточниковата информация, от съответния исторически и политически терен.

Стратегическото предимство, което авторката има, с употребата на официалния език в държавата – обект на изследването, на второ място ѝ позволява да използва максимално многообразие от информационни източници. От текстове на документи, свързани с историческото минало; през данни за актуалната политика от официалните шведски правителствени сайтове; сведения почерпени от периодичния печат, множеството международно конвенции, споразумения, теоретични стратегии и

решения на ЕС - до задълбочените научни изследвания, съществуващи в световната историография. Това позволява на Катина Йонева да навлезе максимално дълбоко в тъканта на проучвания, конкретния исторически и политически процес. В резултат авторът е в състояние да прецени точно: кои са истина водещите акценти на темата, за да ги изведе като самостоятелни структурни компоненти на труда. Така че да се направи задълбочена, професионална оценка, на значимата частно научната проблематика.

В резултат трудът на Катина Йонева обогатява компетентно и в мащабни измерения научно-информационния масив на съвременното българско общество, за една от най-интересните зони на Скандинавистиката: поуките от историята и съвременната политика на Кралство Швеция. Както изтъква и авторкът във въвеждащия си текст, по тази проблематика съществуват сериозни бели полета, що се отнася до комплексният подход за изследване на шведската темантика. Така че да се разкрие връзката между успехите и провалите в историческото минало и претворените поуки от неуспехите в дела, на съвременните генерации шведи.

На тази основа може да се направи първият обобщаващ извод, във връзка с оценката на настоящата дисертация: пред нас е един разумно подран, не тривиален и много актуален научен проект. Неговата реализация се осъществява върху безспорна информационна основа. В резултат текстът иде да запълни несъмнени празноти в българската историография, за това, как една сравнително не голяма държава, разположена в сложни /и дори неблагоприятни природно климатични условия/, може да се превърне в образец, за вътрешно национален възход и мъдро - балансирано поведение на международната аrena. Така че външната политика да не спъва, а обратно – да подпомага националния просперитет във всички направления. Една дилема, която не е разрешена в политическата практика на управляващите в София.

Сред причините за моята лична удовлетвореност, от участието ми в днешното обсъждане е и фактът, че авторът на труда е наш студент - от УНСС. И то от най-добрите във випуска, към който

принадлежеше. Така че за един университетски преподавател няма по-голямо удоволствие от това, да види свои отменен студент, вече да създаде и на сериозна наука.

Ще навляза в същността на рецензентското си изложение в традиционната, но полезна стилистика: Трудът е разработен въз основа на една правилно структурирана логика: В увода на ръкописа дисертантката формулира основните теоритеко методологически въпроси, които трябва да се изяснят задължително, във всяка нова дисертация. Убедително са систематизирани причините за избора на темата – уникалните възможности на шведския политически елит, да създава собствен модел за национален вървеж, в съчетание с напълно самостоително поведение в рамките на съвременния свят. Един класически пример, за това как би трябвало да се държи не голямата държава – в миналото и днес. Тук ще повторя – едно знание, с голяма полза за страни като България.

Професионално са очертани предметът, целите и задачите на изследването. Авторовата обосновка там е убедителна и съобразена с онова, което е реализирано чрез текст, в структурата на дисертацията. За създаването на тудът си колежката Йонева използва богат набор от научно изследователски методи: анализ на приключили политически процеси; междукултурното сравнение; обобщение на факти и процеси от текущи политически процеси; задълбочен историографско синтез на постигнатото до сега в науката и др. В съвкупност, възприетата медотология превръща настоящата работа в едно сериозно, интердисциплинарно изследване. В неговите страници равнопоставено битуват и сериозното проучване на историята; и доброто представяне проблемите на икономиката; и използване постиженията на политическата наука; плюс опората в теорията на международните отношения. Като резултат читателят добива убеденото впечатление, че застава пред едно наистина ново и интересно информационно поле, чиито творец знае кое там е важно и полезно, за да се изследват задълбочено и се обясни подробно в конкретния научен труд. Така че да се добие цялостна информация, за политиките,

подходите, компромисите, а и приносите на отделните личности, благодарение на които един изключително успешен народ на севера, се превръща в пример за цивилизационни постижения и държавническа мъдрост.

В първата глава е проследан сравнително подробно процесът свързан с формирането на етническите реалности, северно от бреговете на Балтийско море. Авторката е изследвала и обяснила сложните взаимоотношения между оформящите се там сродни, но и конфликтни народностни общности; етапите през които преминава изграждането на шведския държавен механизъм; сложната проблематика, свързана с възприемането на християнството, както и причините, логиката, постиженията, а и неуспехите на външно политическата експанзия, реализирана от шведската аристокрация, до началото на новото време. С амбициите Швеция да се превърне във велика, европейска сила.

На пръв поглед изложението тук е прекалено подробно. В това обаче, аз не намирам слабост на автора, а тъкмо обратното – смяtam, че е налице полезен изследователски принос. Защото този научен труд, след подходящото оформление, трябва да се публикува като научна монография. И академичната ни общност, а и широката читателска аудитория, само ще спечелят, ако научат повече за предисторията на съвременна Швеция. Ние не знаем твърде много подробности по тази тематика. А сега става пределно ясно, че шведският държавен и политически елит не винаги е бил образец за цивилизирано рашаване на вътрешно обществените и международни проблеми. Напротив – че в амбицията да се създава „велика Швеция“ не рядко той е провокорил кризи, които са водили до сериозни войни – даже и с велики сили на Стария континент. Но в последна сметка, именно този елит, някъде около 1814 година, успява да преосмесли цялата си дотаговашна политическа практика. В резултат той постепенно ще се откъде от амбициите да строи „велика Швеция“, по подобие на вътрешно континенталните империи от онова време. А ще се разработи един - наистина уникален държавно-политически проект в Европа, как чрез разумен неутралитет – включително и по време на колосални световни

катализми, държавата може да извлича максимални ползи за себе си. Като националните усилия винаги ще са насочени към развитието на собствената икономика, модернизацията на обществените отношения и развитието на културата.

Така че първата глава е ярка илюстрация за това, каква е ролята на елита по принцип, при осмисляне на конкретните мокро условия, при които се развива съответната държава. И колко голяма е ползата от умението, процесите съпътстващи националната еволюция, да се анализират творчески. Без догматичното робуване на стари политически практики, които са били отречени от реалностите на живота. Изводи, които са особено важни за всеки държавен елит – а за българския, бих казал особено много.

Във втората половина на първата глава авторката навлиза вече е същинското си изложение. Там тя прави задълбочен анализ върху развитието на шведската политическа наука и базираните върху нея политически проекти за развитието на модерната държавност, в най-новото време. Особен акцент е поставен върху целенасочените усилия да се възприеме, пренесе и доразвие на швейцарския терен, социалдемократическия модел, сътворен през индустриалната епоха. Той позволяват на Швеция през XX век да се развие изключително добре в икономическо отношение. На тази основа става възможен онзи полуековен, златен период в развитието на тази неутрална държава, когато управляващата социалдемокрация там създава първото реално съществувало общество, на истинското народно благоденствие. И то в държава от севера, където повтарям, природно климатичните условия не са благоприятни. Индустритните традиции не са от векове. А и новосъздаваните фирми не са пионери, в сверата на собствените си производства.

Всичко това се оказва, че не е препятствие за националния напредък, когато световният опит се въвежда бързо, по правилния начин – съобразно конкретната на местните условия. И то във всичко области на националния живот. Затова шведската военна промишленост, автомобилостроенето и електрониката се превръщат, в един от гигантите на съвременния индустриален свят. Добре проучена и осмислена рационално, тази проблематика също

може да послужи за пример в развитието на съвременна България, преживяваща поредната си цивилизационна трансформация. Факт, в който виждам също важен аспект от научно приложното значение на обсъжданата дисертация.

Несъмнено основното ядро на труда, /това вече е втората глава на ръкописа/, са проблемите свързани с евроинтеграцията на Швеция, позитивите и негативите от този процес, както и провеждането на една многопосочна, но и успешна външна политика. Както в региона, така също и на по-големия терен - ЕС. Тук читателят открива онова, което може да се определи като уникално постижение в стратегията и тактиката на съвременния шведски държавен и политически елит: Страната преценява, че има ползи от приемането ѝ в ЕС - и тя взема решение за членство в тази организация!? Там обаче, тя разработва и реализира самостоятелно една собствена стратегия на поведение: Характерното за нея е, че Швеция не се стреми да налага волята си в открит диспут с партньорите, в стил демонстрация на излишно самочувствие и „максималистични претенции“. А обратно – тя търси балансирация консенсус, при който гласът ѝ се чува наравно с този на великите сили в Съюза. Но в същото време, това поведение осигурява на собствения властови елит и известна автономност, при прилагането на правилата регламентирани от ЕС. Така че да не са променя радикално типичността на шведския обществен и социално икономически модел.

В паралелен план, подобна печеливша „двойственост“ се наблюдава отчетливо и в поведението на Швеция, по линията на военните организации. Шведите се придържат към разбирането, че членството в НАТО не може да им донесе повече позитиви от възможните негативи, при едно фактическо присъствие в редовете на Атлантическия алианс. Затова Швеция не става член на НАТО. Така се рожда уникалната шведска позиция и по отношение на военните реалности в съвременния свят: държавата е член на една от най-големите икономически общности в света – ЕС. Използва максиално ефективно предимствата си в това отношение. Но в същото време не се ангажира открыто с военната политика на

НАТО. Една позиция, която си е уникално постижение, на фона на останалите реалности, свързани с членството на другите държави в ЕС.

Как е било извоювано това уникално право за Швеция? С какви аргументи то е защитено, пред силите движещи евро интеграционните процеси? И в същото време, формално неутрална Швеция да е един от най-сериозните производители на високо качествено оръжие в света; къде явно, къде прикрито да сътрудничи с НАТО – включително и със Съединените щати. Без обаче официално да е отговорен фактор за политиката на Алианса и последиците от нея. Поради факта, че Швеция не членува формално в този военен блок. Автожорката дава оговор и на тези проблеми.

А шведското поведение във военната област е важно, защото то запазва по-голямо вънрешно обществено спокойствие на шведската нация. Държавата не се изолира по отношение на всички фактори в световните политически процеси и не се конфронтira излишно с тях. По този начин тя успява да тушира пасивите, от своя по същество „ангажиран неутралитет“. И дори нещо повече – да си създава пазари за реализация на националната промишлена продукция и да поддържа авторитета си на международната сцена. Благодарение на тези резултати страната може да работи изключително активно в десетки международни, регионални, вътрешно скандинавски, хуманитерни и обществено политически организации. Нещо повече – със своите посреднически инициативи, тя се изявява успешно и като неформален лидер – и в ООН, когато става дума за хуманитарни инициативи, и в структури като Съвета на балтийските държави, и в Арктическия съвет, в Северно балтийската осмица и пр.

Гъвкавата, добре премислена външна политика осигурява благоприятни международни позиции на Швеция, за да развива тя активни инициативи и на световната политическа сцена. Отношенията със Съединените щати са повече от добри. Връзките с Китай са активни. За развитието на руско-шведските отношения се разработват специални политически проекти, чиято цел е да се намали конфликтността в двустранен план. Швеция присъства

осезаемо в Африка и Латинска Америка, със свои инициативи и резултати.

Следователно, благодарение на целенасочените усилия на Катина Йонева, българският читател за пръв път получава възможност да се запознае максимално подробо с едно уникално постижение в областта и на външната политика на съвременността: как може да печелиш от всичко на международната сцена, което е полезно за нацията и държавата? И по какъв начин е възможно да се дистанцираш от всичко там, което не работи в такова направление! Това политическо изкуство е още по-важно, защото то е постигнато от елита на една сравнително малка европейска държава. Следователно – шведският пример и в областта на международните отношения би могъл да послужи в определена степен като образец за подражание и на управниците в София. Това според мен също е важно обстоятелство, което прави настоящата дисертация навременно и полезно научно постижение.

В заключението на дисертацията са обобщени основните приноси, които автората прави в своето изследване. Този текст на труда ни дава една обобщена оценка на онова, което рецензираният ръкопис предоставя на българското историческо познание. Съпоставяйки ролята на Средиземноморския регион със Скандинавието през изминалите столетия, авторката очертава реалистично, често подценяваните приноси на северните народи – в частност и на шведите, при реализирането на онова, което се нарича европейска цивилизация. Като особено характерна отлика, специално на скандинавската външна политика се оценява обстоятелството, че в тази част на Стария континент тя се разглежда като инструмент за въздействие върху глобалната макро политическа рамка, при която се развива държавата, през съответния исторически период. Но в същото това време и преди всичко – и като носещ стълб, за гарантиране особеностите на уникалната лоална държавност.

Затова външната политика на Швеция е една сложна смес от константни визии, но и от решителни - иновативни инициативи, които отчитат особеностите в световните процеси, на най-новите

десетилетия. В този смисъл вярна е оценката на авторката, че в своята външна политика, след края на Студената война, шведите влизат в ЕС, но не се стремят към доминация там. Те предпочитат да играят ролята на чести посредници по хуманитарни проблеми, като главното им внимание винаги е насочено все пак, към запазването на своя уникален социален модел. За целта често вниманието на Съюза се отклонява в други направления - екологията, преодоляването на хуманитарните кризи и пр. Затова според остроумния афоризъм на авторката, шведите все още нямат категоричен отговор на дилемата: дали собственото им политическо творчество, определя гъвкавостта на тяхната съвременна външна политика, свързана с членството в ЕС? Или самото членството в Съюза въздейства /и налага/ в по-голяма степен, за да се усъвършенства балансираната – всестранно полезна външна политика, на тази скандинавска нация. Преценявана в цалост обаче, тя правилно се очертава от дисертантката като едно уникално явление в границите на ЕС. Като пример, за ползите от разумното осмисляне на националните приоритети и държавническото умение, те елегантно да бъдат отстоявани, на международната сцена.

За илюстрация на изложението си дисертантката е създала голяма поредица от интересни и много съдържателни графики и таблици, които увеличават в допълнителна степен убедителността на нейното изложение. Това е елемент, който не се среща често в научни трудове, посветени на историческа тематика и също е част от творческия принос на дисертантката.

Стилът на писане е аналитичен и теоретико обобщаващ. Катина не преразказва механично отделни исторически и политически факти. Тя си е изградила професионалното умение, да сглобява емпириката почерпена от източниците, в логично обвързани информационни масиви. След това авторката навлиза самостоятелно в тъканта на разкриващите се там историческите и политически процеси. Така става възможно да се обяснят тяхната реална структура, иерархическата съподчиненост и взаимни влияния на факторите и обстоятелствата, които имат решаващо значение, за обяснение на отделните подвъпроси в изследваната

тематика. Като резултат дисертантката е в състояние да се ориентира в сложната логика на всичко онова, което се случва в областта на противоречивата външната политика на Швеция. Стават ясни връзките между отделните елементи в този стил на поведение и резултатите, които се наблюдават, във вътрешната политика на държавата. За конкретизация на новите фази, свързани с реализирането на шведската външна политика, са приведени изобилие от цифрови данни, имена на исторически личности и действащи политици в съвременността, с което изложението на дисертацията придобива и един чисто човешки облик. В смисъл, че онова което Швеция днес е, то нито е случаен резултат, нито е заимствано от другаде. То е резултат от собствените, творчески усилия на поредица от поколения, конкретни видни държавници, чито житейски опит е добре да се опознае и от българите пребиваващи в сверата на властта и управлението.

Съгласно изискванията на закона, дисертантката е разработила един кратък, но новаторски тип автореферат. В него е дадено всичко важно – като се тръгне от замисъла за създаването на труда, през използваната метотология, до разработването на структурата и текста. Обяснени са и неизбежните ограничения плюс спецификите характерни за настоящото изследование. В автореферата Катина Йонева е резюмирала, възможно най-сбито и основните приноси на своята дисертация, **с които аз съм съгласен**. Авторката е публикувала и четири самостоятелни статии и така е удовлетворено изискването за необходимия минимум от обнародване на научната продукция. Приятно впечатление прави обстоятелството, че три от четирите издадени статии са на английски език и са реализирани на международни научни конференции. Факт, който също така не е често срещано явление при младите учени. В случая той доказва наличието и на широк интереса към настоящата проблематика.

Тъй като в реалното битие на историческото познание, практически не съществува, абсолютно съвършен научен текст, в края на рецензията си бих поставил някои въпроси за размисъл от авторката, с оглед бъдещото издаване на дисертационния труд като монография:

Първо, тъй като обсъждаме дисертация на български учен, не беше ли възможно в съдържанието на ръкописа да се обособи, един не голям, но самостоятелен параграф, за да се обясни съществувал ли е в миналото /и съществува ли днес/ интерес в Швеция към района на Балканите. И още по-конкретно - по отношение специално на България. Вярно е, че отделна фактология, свързана с този въпрос се споменава дисертацията. /Около пътя на кехлибара, пътя на коприната и пр./ Въпросът е подобни данни да се систематизират отделно, като подтема. Мисля че това би обогатило още повече тази дисертация. Защото шведският крал – Карл XII например, намери спасение за себе си именно в българските земи, след битката при Полтава през 1709 година. А и българската дипломация в Швеция има определена активност по време и след Първата и Втората световна война. През 1917 година например, в Стокхолм се провежда една важна международна конференция на Втория социалистически интернационал. Там присъства българска делегация водена от Янко Сакъзов. Тя сондира възможността за мир между България и Антантата и т.н. Мисля, че извеждането на един подобен акцент – дори ако в текста се докаже, че липсва траен и постоянен интерес на шведите към нашия регион, то и от това могат да се направят някои полезни изводи. Примерно за нереализирани възможности пред съвременната политика и на Швеция, и на България. Защото те вече са държави – партньори в ЕС.

Второ, ако се порови човек в периодичния печат на българската социалдемокрация, от периода между двете световни войни, може да намери не малко информация и за обратния процес: вече за интереса на българите към шведския обществен и социално икономически модел. /Достатъчно е да се прегледа в. „Народ“, органът на БРСДП/. Така че мисля, това също е интересен подвъпрос, който представлява интерес за изследователя, пред вид на възможността да се очертае обратния ракурс: знанията на българското общество за скандинавието и по-специално към Швеция.

Трето, в документацията трябваше да ни се съобщи точно и номерацията на научната област и професионалното направление,

така както те са обявени в държавния класификатор, за да не объркame същността на предложениета си, свързани с присъждането на образователната и научна степен „доктор“. Затова е добре, че получихме тази информация по интернет.

Казвайки всичко това, искам да подчертая обаче изрично, че тези въпроси не намаляват ни най-малко изцяло положителното впечатление, което оставя у мен като рецензент, разглежданата научна дисертация. Насочвам вниманието на авторката към тях с оглед на това, в бъдещата подготовка за издаването на ръкописа като монография, /което аз убедено препоръчвам отново/, тя да вика известна информация и по тези направления. Би било естествено, след като вече се познава макро рамката на шведската външна политика, да се направи и едно самостоятелно изследване на тема „Швейцария и Балканите“, в което България вече да заема самостоятелно и по-значимо място.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Направените препоръки, не намаляват ни най-малко изцяло положителното впечатление, което оставя запознаването с дисертацията на Катина Йонева. Аз убедено смяtam, че пред нас е един напълно завършен научен труд. В него са налице приноси, които дават основание, да се присъди на колежката Катина Йонева образователната и научна степен „доктор“. Нейната дисертация обогатява съществено научно информационното пространство на съвременна България и притежава несъмнена практическа значимост. Защото поднася знание, което се отнася до възможността, за обогатяване на държавническия стил на управление и ефективното провеждане на външната политика, в полза и на нашата нация – днес и в перспектива. Ето защо аз смяtam, че този труд трябва обезателно да се публикува като научна монография. А за нуждите на конкурса, съм категоричен, че са налице всички основания, за да се присъди на Катина Димитрова Йонева образователната и научна степен „ДОКТОР“. Научна област 2. Хуманитарни науки. Професионално управление 2.2. „История

и археология“, Научна специалност „Нова и най-нова обща история“. Поради това аз ще гласувам със „ЗА“ присъждането на тази степен. Авторката напълно я заслужава, с резултатите, които ни поднася нейната докторска дисертация.

София, 22. 05. 2019. Рецензент: проф. д. ист. н. Тр. Митев.

